

Fig. 1. Kirken set fra sydsydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *The church seen from the south-south-east.*

RINGIVE KIRKE

NØRVANG HERRED

Kirken nævnes første gang i Ribe Oldmoders kirkeliste (o. 1350) med en afgift på 4 skilling sterling, i landehjælpen 1524–26 med 9 mark (jf. s. 1016).

Sognet havde 1683–1866 Gadbjerg og Lindeballe som annekser og 1866–1906 Give som anneks.¹ 1910 opførtes en filialkirke i Sønder Langelund (jf. s. 2411), og i dag udgør Ringive og Langelund et pastorat, hvortil Lindeballe blev knyttet 2007. Sognet har altid ligget i Ribe Stift (jf. s. 1015).

Efter reformationen var kirken i kongens eje til 1712, da den ved auktion solgtes til sognepræsten Peder Mulvad.² 1755 var den ejet af kancellirådinde fru Paulsen til Refstrup og Søndersthoved, 1765 af Niels

Zelleman til Søndersthoved (Give Sogn) og 1805 af sognemændene.³ Nok efter 1921 er kirken overgået til selveje.

Kirkegods. Kirken havde intet gods i 1620. 1720 nævnes en eng, som præsten brugte, men hvor kongen forbeholdt sig jagtretten.⁴

Et *sagn* fortæller, at Ringive eller Ringhøj, som sognet også har været kaldt, skal have sit navn efter kong Ring, der er begravet i Ringshøj, som ligger på præstegårdsjorden sydvest for kirken (fig. 4). Ved siden af lå hans kone i en mindre høj, Dronningens høj.⁵ Et andet *sagn* fortæller, at Ringive og Lindeballe kirker en gang blev betjent fra Sønder Omme.

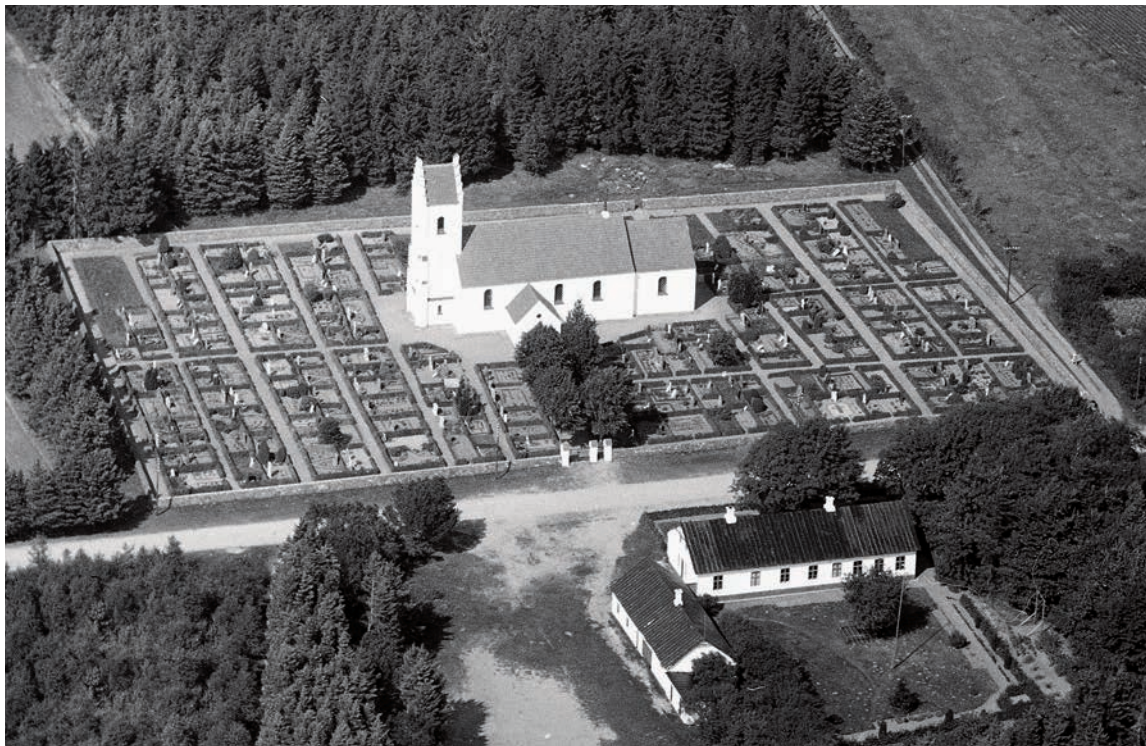

Fig. 2. Luftfoto af kirken set fra sydvest. Foto Sylvest Jensen 1947. Kgl.Bibl. – Aerial photo of the church from the south west.

Sognet ligger sydvest for Give og er præget af hedeslette og bakkeøer. Det deles af Omme Å, der danner skel mellem Nørvang og Tørrild Herreder, hvorfor dele af sognet ligger i sidstnævnte. I matriklen 1688 bestod det af 31 gårde og 9 huse, mens den dyrkede jord blev opgjort til 88

tdr. hartkorn.⁶ 1801 var der 241 indbyggere, som 1955 var steget til 1.580; herefter har befolkningen været aftagende.⁷

Præstegården ses på kortet 1783 som et stort firelænget anlæg lidt sydvest for kirken (fig. 4). Den blev 1869 nybygget som en firfløjet, grundmuret gård og består i dag af tre rød- og hvidkalkede bygninger med grå tage af eternitskifer.⁸

Kirken ligger godt et par hundrede meter nord for Omme Å i Ringive ejerlav, hvor der 1688 kun var én gård ud over præstegården. Terrænet er let skrånende ned mod åen.

Kirkegården måler godt 100×55 m og er 1921 udvidet mod vest med knap 15 m.⁹ 1855 anlagdes en gruset sti fra indgangen til våbenhuset.¹⁰ Kirkegården er heget af cementafdækkede kløvestensmure fra 1905-09¹¹ med en køreport og en ganglåde ophængt i tegltækkede, firkantede piller af mursten i syd, en ganglåde mod nord og en køreport mellem kløvestenspiller i vest – alle med låger af galvaniseret jern. I vest er der tillige en åben køreadgang.

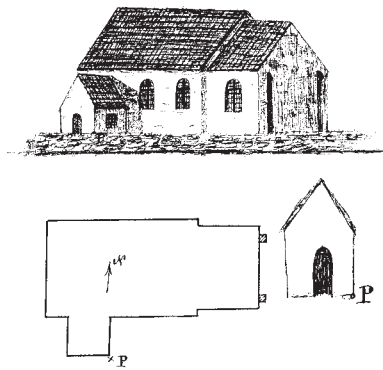

Fig. 3. Kirken fra sydøst, våbenhuset (s. 2395) set fra syd samt planskitse. Kort- og Matrikelstyrelsen 1869. – The church from the south east, the porch and ground plan.

Kirkegården var tidligere omgivet af $\ddot{t}$ kampestensdiger, som man 1682 ønskede vedligeholdt imod retten til græsset på kirkegården.¹² 1833 blev sognet delt i ni områder, der skulle vedligeholde hver sin del af de 141 favne (ca. 265 m) diger.⁹ Diget fornyedes 1884 (jf. fig. 10), da også ganglåger og køreport af støbejern indsattes.¹³ 1676 omtaltes stetter i øst og vest og 1803 en ny køreport.¹⁴ Popler blev plantet 1867.⁹

Bygninger ved kirkegården. Et ligkapel er 1962 bygget vest for kirkegården (arkitekterne Draiby, Bagsværd). Efter en forlængelse 1986 (arkitektfirmaet Fællestegnestuen, Give) står bygningens facader i hvidkalkede teglsten med rødt tegtag, sort sokkel og med firkantede åbninger.¹⁵ Bygningen rummer tillige graverfaciliteter og toiletter.

Fund. På Ringivegaards marker sydøst for kirken (fig. 4) er 2016 fundet to fuglefibulaer fra 1000-tallet og en borgerkrigsmønt.¹⁶

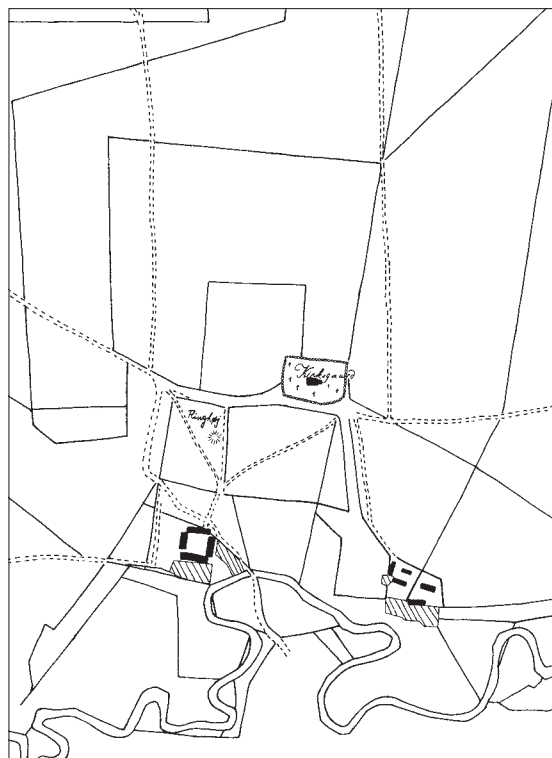

Fig. 4. Udsnit af matrikelkort over Ringive Bys jorder med kirken og præstegården. 1:10.000. Målt og inddelt af Svendsen før 1811, tegnet af Freerk Oldenburger 2016. – Detail of cadastral map of Ringive village lands with church and vicarage.

BYGNING

Kirken er en romansk frådstensbygning bestående af kor og skib, hvis indervægge øverst er af rå kamp. Et våbenhus i syd, fra 1872, har afløst et ældre fra 1828, der igen erstattede et formentlig senmiddelalderligt $\ddot{t}$ våbenhus. Kirken er forlænget mod vest 1876, og et vesttårn er bygget 1896 (arkitekt Andreas Hagerup). *Orienteringen* er solret.

Den romanske kirke står hvidkalket med røde, teglhængte tage. Bygningen opleves bedst fra nord, hvor den tilmurede dør og spor af oprindelige vinduer stadig ses.

Plan og proportioner. Den oprindelige kirke har været godt 20 m lang, hvoraf skibet udgjorde ca. to tredjedele. Korets østgavl erstattedes af en ny 1857, og skibets vestgavl blev nedrevet i forbindelse med vestudvidelsen 1876. Springet mellem kor og skib udgør lidt mere end halvdelen af murtykkelsen på 1,0-1,1 m. Skibet er lidt højere end koret. Et spring i soklens højde på skibets sydside, 1,9 m fra det sydøstlige hjørne, kan skyldes et byggestop. Et skift i byggematerialet indvendig (jf. ndf.) samt de lavtsiddende vinduer antyder, at kirken kan være bygget med *styrtrum* ligesom nabokirken i Givskud (s. 2318).

Materiale og teknik. Frådstensmuren hviler på en *skråkantsokkel* af granit. De udvendige mure er repareret med tegl. Lidt vest for skibets nordøsthjørne, lige over soklen, ses en cirkelformet fordybning.¹⁷ Indvendig er frådsten anvendt til godt 1 m under de flade lofter; herover består murene af rå kamp – et materialeskift, der tydeligst ses i triumfmuren (fig. 16).

Vinduer og døre. I korets nordmur er bevaret et rundbuet, smiget *vindue*, der nu står som ud- og indvendige blændinger (jf. fig. 14). Det måler 130×87 cm udvendigt og 158×108 cm indvendigt, hvor det antagelig er udvidet ved behugning.¹⁸

Af skibets oprindelige vinduer anes udvendig svage spor fra to relativt lavtsiddende åbninger i nordsiden;¹⁹ 1891 fremstod de tydeligere. I sydsiden anes over våbenhusets tag et måske oprindeligt, men nok snarere sekundært vindue, sandsynligvis tilmuret, da det ældste våbenhus blev bygget.²⁰

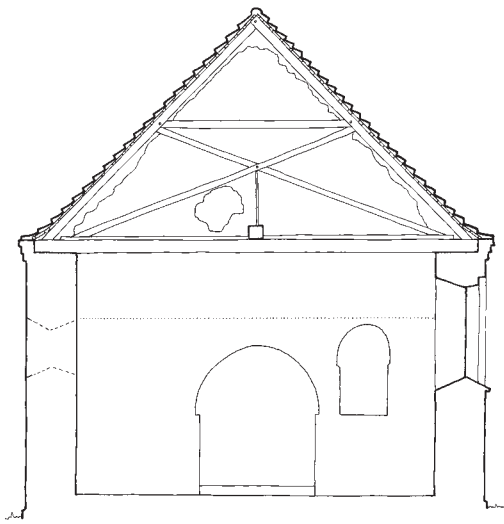

Fig. 5. Tværsnit gennem skib set mod øst. 1:150. Målt af Anders C. Christensen og Jakob Kieffer-Olsen, tegnet af Anders C. Christensen 2016. – Cross-section through nave looking east.

De rundbuede døre, hvoraf den nordre, der bryder soklen, er tilmuret, har begge været ca. 130 cm brede. Stikket over syddøren er synligt over våbenhusets loft (fig. 7, 9). Nordsidens fradstensstik anes stadig i ydersiden (fig. 8). Indvendig er dørens placering vist ved indridsning. Tilmuringen er foretaget med rå granit og kan ikke tidsfæstes.

Indre. Kor og skib står med fladt loft. Korbuen synes oprindelig og står med et 7 cms indhak i

vederlaget (fig. 16, 23), tidligere med profilerede kragbånd af ukendt alder. *Gavltrekanter* over triumfmuren er i rå granit med et tilbageryk i hanebåndshøjde på skibets side. Mellem de to tagrum er brudt en gennemgang.

*Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer.*²¹ Et *†våbenhus* i syd, nedbrudt 1828, kan have stammet fra senmiddelalderen. Rummet var 1816 uden loft.²²

Vinduerne i kirkens sydside, et i koret og to i skibet, er udvidet og ændret i senmiddelalderen. De rundbuede og falsede åbninger kantes af prydkifter og er indvendig smigede. Skibets vestlige vindue har afløst det vestligere placerede romanske vindue over våbenhuset, og vinduesflytningen skyldes sandsynligvis våbenhusets tilbygning.

Ved en større istandsættelse ca. 1475–85 fik skibet nyt tagværk, mens korets blev udskiftet formentlig ad to omgange ca. 1485–95 og ca. 1505–15 (jf. dendrokronologiske undersøgelser s. 2396).

Tilføjelser i 1800-tallet. Våbenhuset blev fornyet 1828 og igen 1872, en tagrytter var kun opsat nogle få år 1855–59, en vestforlængelse blev bygget 1876, og endelig blev et vesttårn tilføjet 1896.

1872 er det nuværende *våbenhus* bygget syd for kirken. Det står hvidkalket med rødt tegltag og er opført af teglsten i normalformat over et synligt kampestensfundament. Den fladbuede dør er placeret i syd og et vindue i øst.

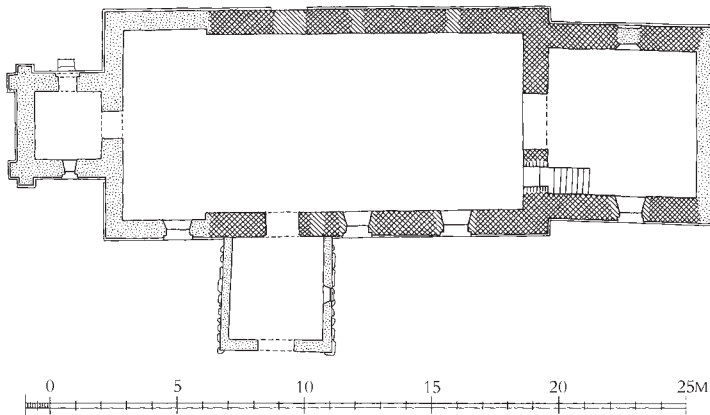

Fig. 6. Grundplan. 1:300. Målt af Ebbe Lehn Petersen 1982, suppleret af Jakob Kieffer-Olsen og tegnet af Anders C. Christensen 2016. – Ground plan.

Fig. 7. Rundbuestikket over skibets syddør set fra våbenhusets loft (s. 2392). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Rounded arch above south door of nave seen from porch ceiling.*

Fig. 8–9. 8. Skibets norddør set udefra (s. 2392). 9. Skibets syddør set indefra (s. 2392). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *8. North door of nave from the outside. 9. South door of nave seen from interior.*

Fig. 10. Kirken set fra sydvest, 1896-1909. Postkort i Kgl.Bibl. – *The church seen from the south west.*

Fig. 11. Kirken set fra sydøst før 1926. Foto i NM. – *The church seen from the south east before 1926.*

Det afløste et *†våbenhus* fra 1828 (fig. 3) opført i teglsten. 1855 fik det et vindue i østsiden, og 1859 afløstes en kalkbænk af to bænke.¹⁰ Det erstattede som nævnt et sandsynligvis senmiddelalderligt våbenhus.²³

En *†tagrytter* over skibet var sat op 1855, men da klokken her ansås for 'slet anbragt', blev det 1859 besluttet, at den skulle flyttes 'tilbage',²⁴ sandsynligvis til et *†klokkeudhæng* på vestgavlen.²⁵

Kirken blev 1876 forlænget mod vest med 4 m, angiveligt fordi kirken var for lille.¹⁰ *Vestforlængelsen* er opført i teglsten i krydsskifte. På gavlen opsattes murankre, der dannede årstallet »1876«, hvoraf første og sidste ciffer stadig ses. Et rundbuet og falset vindue er mellem 1891 og 1909 brudt gennem forlængelsens sydmur (jf. fig. 10).²⁶

I forlængelsens vestgavl sad et fladbuet og falset *†vindue* med støbejernsramme og derover et rundt. Gavlen var tillige prydet med to 'pilastre, fra hvilke en rundbuet frise udgår'. *†Pilastre*ne støttede en firsidet, tømret *†tagrytter* til klokken. Taget var tækket med zink og endte i en *†fløjstang*' (jf. s. 2397).²⁷ Tagrytteren omtaltes som et 'tårn', hvis åbninger 1881 var forsynet med brædder. Rytteren var 1891 så utæt, at den blev foreslået fjernet.²⁸

Det fire stokværk høje, kvadratiske *tårn* i vest (arkitekt Andreas Hagerup, Kolding) er bygget 1896, og taget ændret 1926.²⁹ Det er opført i teglsten i normalformat på en skråkantsokkel af granit og har nu kamtakke gavle i øst og vest. Østmuren hviler på forlængelsens gavl. I de to frie hjørner er aftrappede stræbepiller ført op til taget; øverst får de sammen med tilsvarende piller i de østlige hjørner karakter af lisener. Murene afsluttes af buefriser og tandsnitfriser, der på gavlsiderne suppleres af falsede cirkelblændinger og af falsgesimser på de øvrige sider.

I det nedre stokværk er der et rundbuet og falset vindue i syd, mens et tilsvarende vindue i nord (jf. fig. 13) efter 1938 er udvidet og omdannet til dør; en indvendig dør fra skibet var indtil da eneste adgang til tårnet. Overgangen til andet stokværk markeres af et tilbagespring i facaden. Her ses et rundbuet og falset vindue i vest, i tredje stokværk tre glugger i syd, vest og nord og i fjerde fire rundbuede og falsede glamhuller. Tårnet stod i blank mur med hvidtede blændinger

Fig. 12. Spær o. 1475-85 i skibets nordside (s. 2396). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Rafter in north side of nave.*

i rundbuefriserne (jf. fig. 10), men blev pudset inden 1926. Et oprindeligt skifertækket *pyramidespir* (fig. 11) blev ødelagt ved en lynbrand 1926.²⁹

Eftermiddelalderlig vedligeholdelse og istandsættelse. En adgangsvej til prædikestolen er efter reformationen brudt gennem triumfmuren. Korets østmur er 1857 erstattet af en teglstensmur, der støttes af to stræbepiller, og hvis gavltrekant står med strømskifter og murankre dannede årstallet »1857«.³⁰

Større istandsættelser fandt sted 1750, 1808 og 1827, og sidstnævnte omfattede blandt andet det nye *†våbenhus* og tagværkerne (jf. ndf.). Nyere istandsættelser er foretaget 1953 og 1990.¹⁵

Vinduer. Vinduerne blev uniformeret 1859, og en udskiftning med diagonalsprossede vinduer i jern fandt sted 1904.³¹ Et tredje *†vindue* blev 1847 brudt i skibets søndre side, lige vest for *†våbenhuset*.³²

Fig. 13. Kirken set fra nordvest. Som det ses, skyldes den nuværende dør i tårnets nordside sandsynligvis praktiske hensyn. Foto Hugo Matthiessen 1938. – *The church seen from the north west. As can be seen, the present door in the north side of the tower is probably due to practical considerations.*

Tagværkerne er af hanebåndstypen med et hanebånd. Spærstiverne er fjernet og stabiliteten sikret med indbygning af hhv. to og fem krydsbånd med sideåse i fyr, mens materialet i øvrigt er eg med reparationer i fyr. Tagværkerne over forlængelsen, tårnet og våbenhuset er i fyr.

I koret ses både nyere og ældre nummereringer af tagværket fra vest, og i 2. og 3. hanebånd fra vest er der udspæringer til et ukendt formål.³³

I skibets tagværk er nummerering også foretaget fra vest mod øst, dog står spærerne i lidt tilfældig rækkefølge.³⁴ I nord er de fleste drejet 90° ved genopsætningen, et enkelt er drejet 180° (fig. 12). På de drejede spærs oprindelige yderside ses en række borede huller efter nagler, som har fastholdt lægter eller rafter, der med stor sandsynlighed har båret et *†stråtag* som i Kalvslund (DK Ribe 3354).³⁵ Hullerne sidder typisk med ca. 20 cm's afstand bortset fra et enkelt spær, hvor afstanden er ca. 10 cm. På dette spær er lægter fra to si-

der mødtes, og de har ligget forskudt i forhold til hinanden – modsat situationen i Kalvslund, hvor de samlende spærs huller lå ud for hinanden og udgjorde to parallelle rækker. Ekstra naglehuller tyder på, at stråtaget er blevet repareret/udskiftet. Sydsidens spær har tilsvarende naglehuller på ydersiden.

Skibets tagværk stammer hovedsagelig fra o. 1475–85, mens korets tagværk synes opsat ad to omgange, o. 1485–95 og o. 1505–15. Til de to fornyelser hhv. i skib og kor er formentlig anvendt træ fra hvert sit område.³⁶ Tagværkerne har siden gennemgået flere reparationer. Kirkesynet oplyser 1827, at overdelen af skibet var nedtaget, men materialerne var til stede, og året efter hedder det, at hele »Ovret« af kirken var forbedret med nyt tømmer.²³ Den seneste større istandsættelse af tagværkerne fandt sted 1988.¹⁵

Dendrokronologiske undersøgelser. 2016 er der fra tagværkerne udtaget 15 boreprøver, hvoraf 13 er

dateret. Fra koret kunne tømmerets fældningsår bestemmes i fire prøver – to til ca. 1485–95 og to til ca. 1505–15. Fem prøver fra skibet passer med et fældningsår ca. 1475–85, tre kan stamme fra samme fase, men være fældet lidt før, mens en niende gav ca. 1495–05.³⁷

Den nuværende *tagbeklædning* består af røde vingetegl. Skibet fik, som nævnt, o. 1475–85 et stråtag, et materiale, der sandsynligvis var i brug så længe, at lægterne stedvis blev udskiftet (se ovf.). Ved den lidt senere udskiftning af korets tagværk har man tilsyneladende ikke valgt at tække med strå. 1618 arbejdede blytækkeren på kirken i syv dage, mens der samme år købtes tagsten, som året efter blev hængt op.⁴ Dette skyldes sandsynligvis, at koret har stået med bly og skibet med tegl, som tilfældet også var i begyndelsen af 1800-tallet, da blytaget over den 'østre ende' (koret) 1806 blev erstattet med tegl som resten af kirken.³⁸ Tagene på skib, kor og våbenhus er fornyet 1931 og 1990.³⁹

Gulvene i skib og våbenhus består af gule kvadratiske teglfliser; under bænkenene ligger der lud-

behandlet fyrretræ. Korets gulv er lagt med gule teglsten i munkestensformat. 1936–90 lå der under bænkenene et gulv af kork på beton, inden da lå der også her som i den øvrige kirke tegl.⁴⁰ Gulvet er gennem tiderne blevet hævet 30–40 cm, f.eks. fandt der en forhøjelse sted 1879.⁴¹

Opvarmning. Et varmluftsystem baseret på en oliefyret varmekedel placeret i kapelbygningen er etableret 1967 (arkitekt Draiby, Ringkøbing). Det afløste et 1916 etableret *†koloriferanlæg* (Hess, Vejle), der 1953 med skorsten flyttedes fra skibets nordøstlige til dets nordvestlige hjørne (arkitekterne Draiby, Bagsværd).⁴² En *†kakkelovn* (Hess, Vejle) indkøbtes 1891, og samtidig opførtes en *†skorsten* mod nordøst i skibet.⁹ *Elektrisk lys* er installeret 1926.⁴³

†Vindfløje. 1) En vindfløj blev indkøbt 1855 samtidig med opsætningen af en *†tagrytter* (se s. 2395). 2) En ny vindfløj anskaffedes 1896 til tårnet (jf. fig. 10).⁹ Efter tårnspirets ødelæggelse 1926 og ændringen til sadeltag flyttedes vindfløjen til korets østende (jf. fig. 13), hvor den var opsat til 1963.²⁹

Fig. 14. Kirken set fra nordøst. Foto Ebbe Nyborg 2016. – *The church seen from the north east.*

Fig. 15. Indre set mod øst o. 1925. Foto i NM. – Interior looking east, c. 1925.

INVENTAR

Oversigt. Ældst er den romanske granitfont. Prædikestolen fra o. 1575 er inventarets fineste stykke, alterstagerne må dateres o. 1650, mens altersølvet er udført af Jep Anchersen i Kolding o. 1665 og skænket af oberst Johan Liebreich til Søndersthoved og hans hustru Helene von Guthtaler. En oblatæske med årstal 1728 er leveret af Peder Nielsen Satterup i Fredericia som gave fra præsten Søren Andersen Bruun og hans hustru Karen Margrethe Billeskov. En pengeblok er dateret 1796, stolestaderne stammer fra 1879, og alterprydelsen er et maleri, Emmaus, der er udført 1907 af Axel Bredsdorff som kopi efter Knud Larsen.

Farvesætning og restaureringer. Inventarets farvesætning i rødbrunt, gråt, blåt og forgyltning skyldes Bent Jacobsen 1989. En $\dagger$ altertavle fra o. 1750 (eller før) blev dette år stafferet af kirkeejeren Marie Margrethe Bachmann, der pristis i en rosende indskrift. 1871 blev prædikestol og $\dagger$ degnestol overstrøget med egetræsfarve, og det samme gjaldt 1873 $\dagger$ stolestaderne, der ved samme lejlighed blev forsynet med rygstød. En mindre istandsættelse 1953 omfattede nyt alterbord, ny ramme om altermaleriet, en ny alterskranke og arbejder ved orglet.

Alterbordet er fra 1953, muret af gule sten 53 cm fra østvæggen. Stenene står blanke.

$\dagger$ Alterklæder. 1806 var altrets 'forklæde' nyt,³⁸ og 1863 anskaffede man et af rødt fløjel med påsyet kors af guldbrokade.¹⁰ 1881 skulle et klæde være af mørkerødt fint stof med kors af ægte guldbrokade (jf. fig. 15).¹⁰

Alterprydelsen er et maleri fra 1907, Emmaus (fig. 17), udført af Axel Bredsdorff som en kopi efter Knud Larsens maleri fra 1901 i Skt. Markus Kirke i København (olie på lærred). Maleriet er skænket af Anders Hansen, Store Karlskov. Det har en smal profilramme i blankt ferniseret egetræ fra 1953 over en predella med hvid versalindskrift: »Han blev kendt af dem ... Lukas 24-30-31«.⁴⁴ Den oprindelige $\dagger$ ramme var i behersket skønvirkestil (jf. fig. 15).

$\dagger$ Altertavler. 1) En tavle fra o. 1750 (eller før) bar en panegyrisk indskrift til pris for kirkeejeren Marie Margrethe Bachmann (gift Paulsen) til Refstrup og Søndersthoved (Give Sogn), der var

Fig. 16. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Interior looking east.*

forfattet af kirkens præst Ancher Borch (virketid 1741–95): »Gid vor Patronin, Frue Paulsen må være af Gud velsignet, for hun prydet har med Ære Vor Ringhøj Kirke smukt til Meenighedens Gavn. Gid hun velsignes maa i Jesu Christi Nafn«. ⁴⁵ Om altertavlen har været nyanskaffet eller en opmalet ældre, er uvist. 1851 ønskedes den ommalet af en kunsthåndværker og udstaffet. ⁹ 2) 1862, af ukendt karakter, anskaffet ifølge 'lovens forskrifter'. ¹⁰

Altersølv (fig. 18) består af dele fra forskellig tid. *Kalken*, der må dateres o. 1665, bærer våbener for oberst Johan Liebreich på Sønderstovhoved i Give Sogn og hans hustru Helene von Gutthaler samt et mesterstempel for Jep Anchersen i Kolding (†1659), hvis værksted må være drevet videre af enken. Den 18,5 cm høje kalk har sekstunget fod, seksidet skaft og en godroneret knop med små firblade. Bægeret er stejlt og bærer graverede våbener for Liebreich og hans hustru samt deres initialer »JL« og »HVG«. ⁴⁶ På fodpladen guldsme-

dens lidt utydelige stempel (Bøje nr. 6563). *Dysken* er dateret 1766 og skyldes Jørgen Nielsen Brosbøll i Vejle. ⁴⁷ Den måler 12,5 cm i tværmål og har på fanen et cirkelkors. På undersiden ses guldsmedens stempel (Bøje nr. 6379), Vejles bymærke, »1766« og et graveret, kronet »ND« (for patronen Niels Jørgensen Donnerup). †*Altersølv*. 1679 havde kirken kalk og disk af sølv. ¹²

†*Sygesæt*. 1806 manglede et sygesæt, ³⁸ og 1862 deltes man med Lindeballe og Gadbjerg kirker om anskaffelsen af et sæt. ¹⁰

En *oblatæske* (fig. 19) med årstal 1728 er leveret af Peder Nielsen Satterup i Fredericia som gave fra præsten Søren Andersen Bruun og hans hustru Karen Margrethe Billeskov. Æsken er let oval, 11×9 cm, 5 cm høj med glatte sider og et hvælvet låg, hvor godronering omkranser en indskrift (kursiv) med givernes initialer: »Given Til Ringhøj=Kirke af S.A.S.B. og K.M.H.D.B. 1728«. ⁴⁸ 1806 kunne kalk og disk 'gå an'. ³⁸ 1862 var en *alterkande* af sort porcelæn med guld-kors. ²⁹

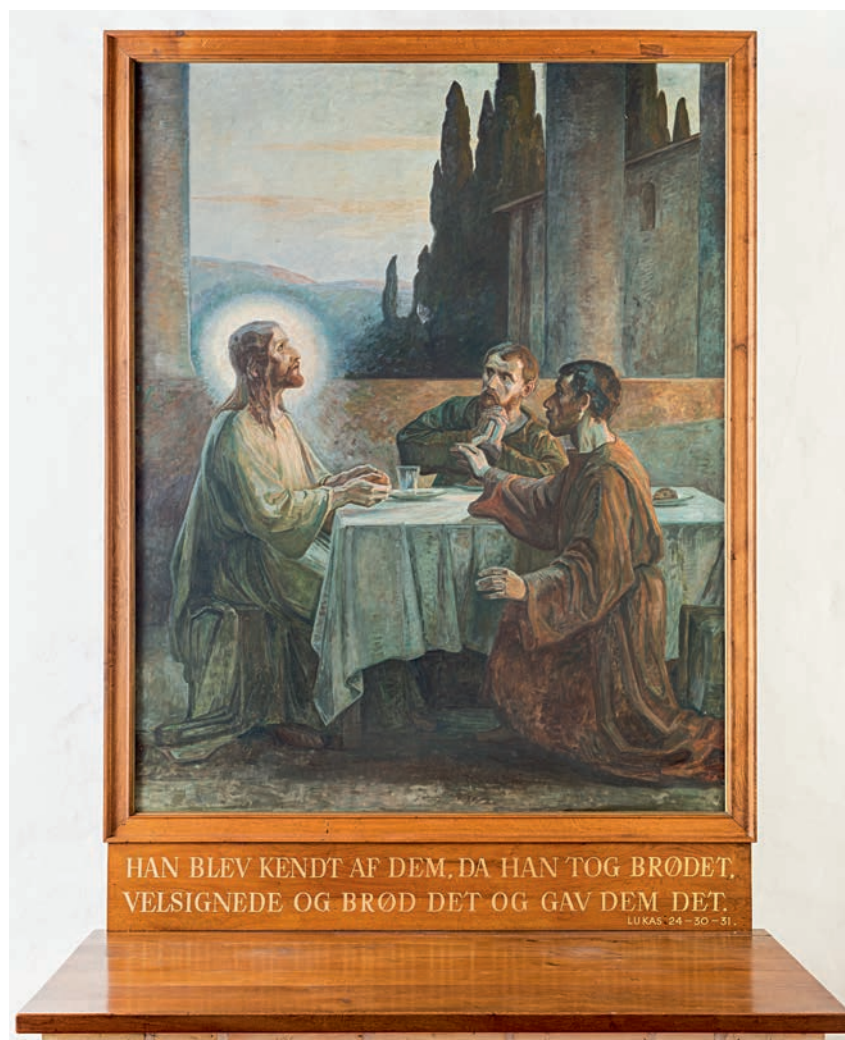

Fig. 17. Alterprydelse, et maleri, Emmaus, udført af Axel Bredsdorff som kopi efter Knud Larsen (s. 2398). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Altar decoration, a painting, “Emmaus”, by Axel Bredsdorff as a copy after Knud Larsen.*

Alterstager (fig. 20), o. 1650, 35 cm høje, med klokkefod, balusterskafte og nyere lyseholdere påmonteret. De er formentlig fra 1854.⁹ En *syvstage* fra 1933 bærer indskrift: »Til Minde om Anders Vestergaard, Ulkind 1833–15/2 1933«.

†*Messehagler*. 1679 havde kirken en hagel af mørkebrunt fløj. 1806 var hagelen ‘anstændig’,³⁸ og 1862 var den af sort fløj ‘med guld på’.²⁹

Altersranken fra 1953 er udført efter tegning af arkitektfirmaet Draiby. Den er rektangulær med stivere af sortmalet smedjern og et ringkors i midten. †*Altersranker*. 1) 1805 skulle skranken

‘fastgøres’,³⁸ og 1862 var den en lav, perlemalet bänk beklædt med læder og udstoppet.²⁹ 2) 1881, ‘halvrund’ (jf. fig. 15).¹⁰

Døbefont (fig. 21), romansk af rødlig granit, 83 cm høj.⁴⁹ Foden har karakter af en enkel søjlebase med afrundede hjørneknopper, og kummen er halvkugleformet med rundstav om randen, tværmål 74 cm. Fordybningen er harmonisk, og foden har rester af kalk. 1857 skulle fonten males, og 1881 ønskede man malingen slebet af fonten.¹⁰ 1872 betales for flytning af fonten.⁹ Siden 1953 i skibets nordøsthjørne.

Fig. 18. Altersølv, o. 1665, udført af Jep Anchersen, Kolding, og forsynet med våbener for Johan Liebreich og hans hustru Helene von Guthtäler (s. 2399). Foto Arnold Mikelsen 2015. – Altar plate, c. 1665, by Jep Anchersen, Kolding, furnished with the arms of Johan Liebreich and his wife Helene von Guthtäler.

Dåbsfadet er fra 1911, af messing, tværmål 73 cm, med frakturskrift på fanen: »Enhver som tror og bliver døbt skal blive salig. 1911«. Et *†dåbsfad* var 1862 af messing 'med trælåg'.²⁹ En dåbskande fra 1920 er af messing, 28 cm høj, udført i skøn-virkestil.²⁹ 1868 indkøbtes en *†dåbskande* af tin.¹⁰

Et *†fontelåg* skulle 1857 males.¹⁰

Et lille *krucifiks* fra o. 1900 har figur af forgyldt metal i barokformer, 67 cm høj. Korset er af blankt, ferniseret egetræ. På triumfvæggen nord for korbuen.

Fig. 19. Oblatæske, 1728, udført af Peder Nielsen Satterup, Fredericia, som en gave fra præsten Søren Andersen Bruun og hans hustru Karen Margrethe Billeskov (s. 2399). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Wäfer box*, 1728, by Peder Nielsen Satterup, Fredericia, as a gift from the pastor Søren Andersen Bruun and his wife Karen Margrethe Billeskov.

Fig. 20. Alterstager, o. 1650 (s. 2400). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Altar candlesticks, c. 1650.

Prædikestolen (fig. 22) er fra o. 1575, mens dens himmel er kommet til o. 1800. Kurven har fire høje, smalle fag, der rummer foldeværk i to rækker, og på hjørnerne kantes af tynde, snoede frisøjler med profilkapitæl og -base. Ud for søjlernes midte ses der små gotiske vandnæser. For neden afslutter en fodliste, foroven en kronliste, begge i form af kraftige profiler; en ny dækplanke står i blankt egetræ.

Prædikestolen er opsat imod triumfvæggen syd for korbuen og har opgang fra koret gennem væggen. *Himlen*, der springer frem ovenover som en femsidet polygon, må som nævnt være fra o. 1800, tidligst nævnt 1848.⁹ Den har en ganske smal frise og krones af en krenelering gennembrudt af rundbuer. De mere velskårne hængestykker består af gennembrudt løvværk.

Bemalingen fra 1989 skyldes Bent Jacobsen og omfatter flere toner af gråt, brunrødt, blå og lidt forgyldning. Om kurvens midte løber et bånd med gylden fraktur på blå bund: »Salige er de som høre ...« (Luk. 11,28).

Ved en undersøgelse 1989 fandtes under den daværende egetræsådring fra 1871¹⁰ to-tre ældre farvelag, der alle var sekundære.⁵⁰

Prædikestolens opbygning og foldeværk er endnu gotikkens. Andre fra samme tid kan nævnes i Vindelev og Hvejsel (s. 2254, 2289) samt Gesten kirker (DK Ribe 2528).

Stolestaderne er fra o. 1879¹⁰ med let skrå fyldingsryglæn og gavle, der har rudimentære arm-læn. Bemaling fra 1989 i rødbrunt, gråt og lidt guld. †*Stolestader*. 1806 manglede stolene fodskamler og gulv, det sidste af mangel på mursten, 'som nu kunne fås'. 1816 manglede også de bænke i koret, som skolebørnene skulle sidde på, når de assisterede kirkesangeren ved gudstjenesten.³⁸ 1873 fik staderne rygstød og blev malet med lys egetræsfarve.¹⁰ Endnu o. 1925 fandtes et ældre stolepanel forrest i staderne (jf. fig. 15). En stol til præstens familie stod 1862 ved fonten og havde 'en smuk dør såvel som det hele'. Samtidig nævnes også en †*brudeskammel*.²⁹

1857 ønskedes †*præste- og skriftestolen* i koret malet,¹⁰ og 1805 skulle en †*degnestol* 'rettes'.³⁸ 1871 males de begge med egetræsfarve.¹⁰

1679 nævnes en †*kiste* uden lås (vel til messeklæderne).¹²

Fig. 21. Døbefont, romansk af granit (s. 2400). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Romanesque font of granite.

Fig. 22. Prædikestol, o. 1575 (s. 2402). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Pulpit, c. 1575.*

En *pengeblok* (fig. 24) fra 1796 er slået sammen af planker med to jernbånd om, 69 cm høj. En låge oventil er fæstnet med bukkehornsbeslag og har nøgleblik med to nøglehuller. Under lågen er med reliefversaler skåret: »Anno 1796«. Malet i gråt og brunrødt, båndene sorte. I våbenhuset.

En jernbunden *†dørfloj* i våbenhuset blev 1858 kaldt 'gammel og tung' (middelalderlig?). Den blev udskiftet med fløjddøre.¹⁰

Orgel (jf. fig. 23), 1984, med 10 stemmer, to manualer og pedal, bygget af Marcussen & Søn, Aabenraa. Disposition: Hovedværk: Principal 8',

Fig. 23. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Interior looking west.*

Rørfløjte 8', Oktav 4', Oktav 2', Mixtur III. Svelleværk: Gemshorn 8', Spidsfløjte 4', Waldfløjte 2', Sesquialtera II. Pedal: Subbas 16'. Kopler: SV-HV, HV-P, SV-P. Tegnet af Ebbe Lehn Petersen. I kirkens vestende.

†*Orgel* (fig. 25), 1908, oprindelig med fire stemmer, bygget af A. C. Zachariasen, Aarhus.⁵¹ Udvidet 1947 af A. C. Zachariasen & Søn, Aarhus.⁵² Istandsat og ombygget 1953 af samme firma⁵³ og renoveret 1971 af Jydsk Orgelbyggeri, Hinnerup. Dispo-

sition efter udvidelsen: Bordone 16' (fra Fs), Principale 8', Bordone 8', Quintade 4' (tilføjet 1947),⁵² Fugara 4'. Koppel M 4'-M. Pneumatisk aktion, keglevindlade. Den oprindelige facade erstattedes 1953 af en opstilling af klingende prospektpiber (af zink og tinlegering) foran et gardin. Oprindelig placeret på ↑pulpitur i kirkens vestende; 1953 flyttedes orgelværket til en højsiddende niche i tårnummet, medens spillebordet opstilledes på gulvet syd for midtergangen, med sydvendt klaviatur.⁵⁴

To *salmenummertavler* er nye, hvidmalede med stifter til ophæng af letmetalcifre. En *†salmenummertavle* til skydenumre ses på et fotografi fra o. 1925 (jf. fig. 15).

En nyere *præsterækketavle*, 146×66 cm, har navnene anført med grå skriveskrift på rød bund under overskriften: »Series pastorum«. Vestligst på skibets nordvæg.

Et *†maleri* fra o. 1750, måske med karakter af *mindetavle*, viste de fire præster Niels Nielsen Borch (†1691?), Peder Christensen Mulvad (†1719), Søren Andersen Bruun (†1728) og Johan Geertsen Londemann (†1744, jf. epitafium). Maleriet omtales 1765–69 som en tavle 'på den østre side af kirken'.⁴⁵ Præstemalerier findes ellers især i købstæder, hvor tysk indflydelse gjorde sig gældende.⁵⁵

To næsten ens *lysekroner* fra o. 1925 er i barokstil og hænger østligst og vestligst i skibet.

Et *kirkeskib* (jf. fig. 16), fregatten Christianshavn, er bygget og skænket 1956 af C. J. Drensborg, Viborg. Skibet er 135 cm langt med påmallet kanonlinje. Ophængt midt i skibet.

Fig. 24. Pengeblok, 1796 (s. 2403). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – Poor box, 1796.

Fig. 25. †Orgel, 1908, oprindeligt bygget af A. C. Zachariasen, Aarhus (s. 2404). Facade efter ombygning 1953. Foto Annelise Olesen 1974. – †Organ, 1908, originally built by A. C. Zachariasen, Aarhus. Casing after rebuilding in 1953.

Klokke, 1924, tværmål 80 cm, støbt af B. Löw & Søn, København. Klokken har en tolinjet versalindskrift om halsen, der er delvis overført fra en forgænger dateret 1610 (jf. ndf.): »Hartwich Qvellichmeier gos mich anno 1610 (Hartvig Qvillichmeyer støbte mig 1610). Anno 1924 omstøbt af B. Löw & Søn København«.

En *†klokke* støbt af Hartvig Qvillichmeyer 1610 har fået sin indskrift overført til den nuværende (jf. ovf.). Klokken målte 23 tommer i diameter, og på legemet sås Christian IV's kronede navnetræk.⁵⁶ Støberen hørte hjemme i København og har støbt en lang række klokker fortrinsvis til kirker på Sjælland.⁵⁷ 1765 kaldes klokken lille.⁴⁵ C. Nyrop, der så klokken o. 1900, oplyser, at den var rigt prydet med bladornamenter, og at man på siden så kong Christian IV's kronede navnetræk.⁵⁸

Fig. 26. Epitafium, o. 1744, over sognepræst Johan Gertsen Londeman (s. 2406). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Sepulchral tablet, c. 1744, commemorating the incumbent Johan Gertsen Londeman.

GRAVMINDER

Epitafium (fig. 26), o. 1744, over Johan Geertzen Londeman (jf. †maleri), sognepræst for menighederne i Ringgifve, Gadberg og Linneballe i 16 år og 10 måneder. *23. marts 1699 i Wordingborg,

†1. juli 1644 i Ringgifve i sin alders 45. år. Hans forældre var Geert Willumsen Londeman, amtsforvalter over Wordingborg og Joenshowets amter på Sjælland. Endvidere Zidsel Brodis Datter Tange til sørgeligste æreminde af den salig afdødes efterladte Dorothea Margrethe Kierulf.

Enkel trætavle, 81×60 cm, med gylden fraktur-skrift på mørkegrå bund. Profilramme i samme farve. 1766–69 hang epitafiet 'på muren i søndre side',⁴⁵ nu østligst på skibets nordvæg.

En mindetavle fra o. 1750 med portrætter af fire præster kan også have haft epitafiekarakter (jf. ovf. †maleri).

†*Gravrammer*. 1872 skulle kirkegårdens gamle 'trægravrammer' (og andre gravmæler) fjernes, hvis ikke ejerne erstattede dem med nye.¹⁰

†*Mindekranse*. 1868 indskærpede synet, at 'brude- og ligkranse' ikke måtte ophænges i kirken. De, der var ophængt, skulle fjernes.¹⁰

Kirkegårdsmonumenter. 1) 1593, over ukendte, en glat gravsten af granit, 136×47 cm, med store versaler indhugget for enden: »Død 1593«. Ligger som tærskel i våbenhusdøren.

2-5) (Fig. 27) Fire såkaldte bondegravsten af granit fra tiden o. 1800 ligger sammen pa-

rallelt øst-vest på et gravsted syd for kirken. Indskrifterne er delvist optrukne. Fra nord ses: 2) Rektangulær liggesten, 151×46 cm, med profilkant og formodede initialer »OHLN« samt en svært læselig fortsættelse. 3) O. 1806, som nr. 2, 162×61 cm, men med heldækkende versalskrift: »Her hviler salie Iess Enhøger, som boede og døde i Langelund Mølle 1806 i sit alders ...«. 4) O. 1821, over Knud Jessen, *1761 i Houen Mølle, †[1821] i Langlund. Stenen er tag- og trapezformet, 168×65/46 cm. Dens affladede ryg har to svage rundstave og bærer versalskriften: »Mølle 1821«. På den nordre skråflade læses den fragmentariske gravskrift med samme skrift, mens den søndre har rester af en religiøs indskrift: »Hilp mig min Gud frels mig fra ... ondhed ... Salig er den mand, som frygter Herren ... (Sl. 112,1)«. 5) Liggesten, 162×54 cm, med profilkant og indhugget timeglas samt herunder svage spor efter skrift.

Fig. 27. Fire såkaldte bondegravsten af granit (s. 2407) fra o. 1800; de to er dateret o. 1806 og o. 1821. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Four so-called peasant tombstones of granite from c. 1800; two are dated c. 1806 and c. 1821.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Vejle Amt i almindelighed henvises til s. 56–58, vedr. litteratur og forkortelser til s. 59–62. Endvidere er benyttet:

Arkivalier. *Det Kgl. Bygningsinspektors arkiv.* Ringive Kirke. – *Give-Egnens Museum og arkiv.* Ringive Kirke (A518). – *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1862–1999. – *Vejle-Museerne VKH 1736.* – *Vejle Stadsarkiv.* Hess (A6102). – *Vejle Stadsarkiv.* Arkitekt Helge Andreassen (A6044).

NM. *Håndskrifter.* Fr. Uldall, Om de danske Landsbykirker V, 391–94 (1890), nr. 885. – *Indberetninger.* NM. Noring 1924 (præstegård), Knud Torvildsen 1964 (fredning af milesten), Bent Jacobsen 1989 (prædikestol), Birgit Als Hansen 1990 (gulvundersøgelse), Orla Hyllebjerg Eriksen, *NNU rapportblad* nr. 53, 2016 (dendrokronologiske undersøgelser). Hertil avisudklip 1926 (lynnedslag).

Tegninger og opmålinger. NM. Grundplan, tværsnit, opstalt af skibets vestvæg og forslag til orgel ved Ebbe Lehn Petersen 1982.

Historisk indledning og bygningsbeskrivelse ved Jakob Kieffer-Olsen, inventar og gravminder ved Ebbe Nyborg og Ole Beuchert Olesen (orgler). Engelsk oversættelse ved James Manley, oversættelse fra latin ved Peter Zeeberg. Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet januar 2017.

¹ Laurids Fogtman, *Kongelige Reskripter, Resolutioner og Kollegialbreve for Danmark og Norge*, 2. del 1671–99, 1803, 223. Hans Kau, »Bidrag til Ringive, Gadbjerg og Lindeballe Sogns Præstehistorie«, *ÅrbVejle* 1927, 242, refererer fra J. Chr. Schousboes indberetning til NM 1847, at 'den gamle embedsbog' oplyste, at Ringive en gang før 1683 også havde været forenet med Gadbjerg og Lindeballe sogne, men dette ses ikke bekræftet andet steds.

² *Kronens Skøder* III, 471.

³ LAVib. *Ribe Bispearkiv.* Præsteindberetninger til biskop Bloch 1766–69 (C 4.774). LAVib. *Ribe Bispearkiv.* Årlige indberetninger 1805–06 (C 4.759). Der blev 1798 givet tilladelse til, at Søndersthoved udstykkedes i 35 parceller, og det er nok derefter, at kirken er overgået til sognet.

⁴ RA. 233. *Danske Kancelli.* Seks års kirkeregnskaber 1614–20 (B 184d). *Kronens Skøder* IV, 181–82.

⁵ *DaAtlas* V, bd. 2, 982. Hans Kau, »Bidrag til Ringive, Gadbjerg og Lindeballe Sogns Præstehistorie«, *ÅrbVejle* 1927, 73.

⁶ Henrik Pedersen, *De danske Landbrug*, 1928, 127.

⁷ I artiklen »Ringive – et gammelt Tingsted«, *ÅrbVejle* 1949, 174–79, argumenterede Jørgen Pedersen for, at navnet Ringive skulle komme af 'rething' – et tingsted, og han henviste til stedsnavnet Mallehøj, som han

mente kommer af Målhøj, en betegnelse for en tidlig tinghøj. *StednVejle*, 64–65, opfattede Ringive som nok kommende af Ringhøj og Mallehøj af mal – 'sten, grus'.

⁸ Paul Nedergaard, *Personallhistoriske, sognehistoriske og statistiske bidrag til en dansk præste- og sognehistorie*, IX A, 1968, 536.

⁹ Give-Egnens Museum og arkiv. *Ringive Kirke* (A518), Kirkeregnskab 1830–1861, lb. nr. 2.

¹⁰ LAVib. *Nørvang-Tørrild Hdr.s provsti.* Synsprotokol 1854–90 (C 38.3).

¹¹ Kirkeregnskab 1830–61 (jf. note 9). Udgiften blev delt over fire regnskabsår 1905–09, og den samlede udgift beløb sig til over 1.100 kr.

¹² LAVib. *Ribe bispearkiv.* Regnskaber for Jelling Selsprovstis kirker 1676–86 (C 4.1388).

¹³ LAVib. *Nørvang-Tørrild Hdr.s provsti.* Synsprotokol 1854–90 (C 38.3). Kirkeregnskab 1830–61 (jf. note 9).

¹⁴ LAVib. *Ribe bispearkiv.* Regnskaber for Jelling Selsprovstis kirker 1676–86 (C 4.1388). LAVib. *Bjerre Herreds provsti.* Synsprotokol for kirker og præstegårde 1803–18 (C 35 A).

¹⁵ NM. Korrespondance.

¹⁶ *Vejle-Museerne VKH 1736.* Matr. nr. 2a.

¹⁷ På netop det sted er muren stærkt pudset, nok repareret, og dermed kan fordybningen være sekundær.

¹⁸ Vinduet sidder 80 cm under korets gesims. Arkitekterne Draibys forslag til istandsættelse omfattede blandt andet en udhugning af det indvendige vindues smig i korets nordvindue, så det blev dybere. *Vejle Stadsarkiv, arkitekt Helge Andreassen A6044*, sag nr. 7120.

¹⁹ Så vidt det kan ses gennem kalkningen, sidder vinduessporene i skibets nordside 110 cm under gesimsen og måler 120×60 cm.

²⁰ Uldall skrev 1891, at over våbenhusets tag 'spores svagt et af kirkens oprindelige vinduer'. Dette vinduesspor sidder imidlertid dels højere end skibets nordlige og dels ude af takt med dem.

²¹ Beskrivelsen 1862 nævner en tårnunderdel i samme bredde og højde samt under samme tag som skibet, se *Kirkens arkiv.* Kirkeprotokol 1862–1999. Den må omtale skibets vestende sandsynligvis i et forsøg på at leve op til forskrifternes ønske om en beskrivelse af et tårn. Klokken hang over denne bygningsdel (se ndf.).

²² LAVib. *Bjerre Herreds provsti.* Synsprotokol for kirker og præstegårde 1803–18 (C 35 A). LAVib. *Ribe bispearkiv.* Kirke og præstegårdssyn 1826–32 (C 4.711).

²³ LAVib. *Ribe bispearkiv.* Kirke og præstegårdssyn 1826–32 (C 4.711).

²⁴ Kirkeregnskab 1830–61 (jf. note 9). LAVib. *Nørvang-Tørrild Hdr.s provsti.* Synsprotokol 1854–90 (C 38–3). Kaldet klokkehus.

²⁵ Hans Kau, »Bidrag til Ringive, Gadbjerg og Lindeballe Sogns Præstehistorie«, *ÅrbVejle* 1927, 243. Ved synet 1857 kaldet klokkehus, se Kirkeregnskab 1830–61 (jf. note 9).

²⁶ Det ny vindue er sandsynligvis tilkommet 1904/05, hvor kirkesynet bestemte, at fire styk passende vinduer skulle indsættes i skib og kor, men hvor regnskabet anførte udgifter til fem vinduer, se *Kirkens arkiv*. Kirkeprotokol 1862-1999 og Kirkeregnskab 1830-61 (jf. note 9).

²⁷ NM. Uldall 1891, der kaldte den 'spir'. E. Sloth Arentzen & Kjeld de Fine Licht, *Kirker og bygninger fra Geodætisk Instituts arkiv*, 1974, 153.

²⁸ LAVib. *Nørvang-Tørrild Hdr.s provsti*. Synsprotokol 1854-90 (C 38.3). *Kirkens arkiv*. Kirkeprotokol 1862-1999.

²⁹ *Kirkens arkiv*. Kirkeprotokol 1862-1999.

³⁰ LAVib. *Ribe bispearkiv*. Regnskaber for Jelling Selskabsprovstis kirker 1676-86 (C 4.1388). LAVib. *Nørvang-Tørrild Hdr.s provsti*. Synsprotokol 1854-90 (C 38.3).

³¹ LAVib. *Nørvang-Tørrild Hdr.s provsti*. Synsprotokol 1854-90 (C 38.3). *Kirkens arkiv*. Kirkeprotokol 1862-1999.

³² Kirkeregnskab 1830-61 (jf. note 9). NM. Uldall 1891.

³³ Korets tagværk består af syv fag, hvor det syvende dog står meget tæt på det sjette, er helt i fyr og må opfattes som et hjælpespær indsat i forbindelse med ændringer i gavltrekanter. Der er ikke konstateret borede naglehuller, som de under skibet omtalte.

³⁴ Skibets tagværk består af 13 spærfag, og dertil kommer fire over vestforlængelsen.

³⁵ En grundig gennemgang af Kalvslunds tagværk og -beklædning med udsyn ses i Per Kristian Madsen, »Kalvslund Kirke – en tilsyneladende beskeden kirkes alder og stråtag«, *By, Marsk og Geest* 17, 2005, 22-42.

³⁶ NM. Dendrokronologisk Laboratorium. Orla Hylleberg Eriksen, *NNU rapport* nr. 53, 2016.

³⁷ NM. Dendrokronologisk Laboratorium. Orla Hylleberg Eriksen, *NNU rapport* nr. 53, 2016. Af de 15 udtagne prøver kunne de 13 dateres. Alle havde bevaret splintved eller kan på baggrund af iagttagelser under prøveudtagningen fastslås kun at mangle splintved. Fra koret kunne fire af seks prøver dateres, hvoraf to har yngste årring fra 1470 og fældningstidspunkt ca. 1485-95 (prøve nr. 61271029 og nr. 61271029), og en har yngste årring fra 1489 og fældningstidspunkt ca. 1505-15 (prøve nr. 61271039), en datering, der også gælder den fjerde prøve (nr. 61271019). De to udaterede prøver blev udtaget af hanebånd. Fra skibet kunne alle ni prøver dateres. De to har yngste årring fra 1460 og fældningstidspunkt ca. 1475-85

(prøve nr. 61270029 og nr. 61270059). Denne datering kan også gælde tre andre prøver (nr. 61270049, nr. 61270079 og nr. 61270039). Yderligere tre prøver kan stamme fra samme fase, men de kan være fældet 10-20 år før (prøve nr. 61270019, nr. 61270069 og nr. 61270089). Den niende prøve har yngste årring fra 1474 og et fældningstidspunkt ca. 1495-1505 (prøve nr. 61270099).

³⁸ LAVib. *Bjerre Herreds provsti*. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1803-18 (C 35 A).

³⁹ Det Kgl. Bygningsinspektors arkiv, *Ringive kirke*. *Kirkens arkiv*. Kirkeprotokol 1862-1999.

⁴⁰ NM. Korrespondance. LAVib. *Bjerre Herreds provsti*. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1803-18 (C 35 A). Det Kgl. Bygningsinspektors arkiv, *Ringive kirke*.

⁴¹ NM. Birgit Als Hansens indberetning 1990. LAVib. *Nørvang-Tørrild Hdr.s provsti*. Synsprotokol 1854-90 (C 38.3).

⁴² NM. Korrespondance. Vejle Stadsarkiv. *Hess* (A 6102).

⁴³ Det Kgl. Bygningsinspektors arkiv, *Ringive kirke*.

⁴⁴ Bag på lærredet er noteret: »Malet af Axel Bredsdorff 1907. Kopi efter Knud Larsen«, bag på rammen: »Skænket Ringive Kirke af Anders Hansen, Store Karlskov«.

⁴⁵ LAVib. *Ribe Bispearkiv*. Præsteindberetninger til biskop Bloch 1766-69 (C 4.759).

⁴⁶ Oberst Johan Liebreich erhvervede Søndersthoved 1664.

⁴⁷ *Guldsmed Vejle* 28.

⁴⁸ »HD« må forstås som et patronymikon.

⁴⁹ Fonten er ikke behandlet i Mackeprang *Døbefonte*.

⁵⁰ Ældst var lidt grønt, der genbruges på en følgende stafferings foldeværk, der stod på rød bund. Fodlistens profiler var her vekselvis grønne og røde, søjlernes postamenter blå, mens deres baser havde rødt og sort; søjleskafterne stod sorte.

⁵¹ A. C. Zachariasen, Fortegnelse over leverede orgler, i Den Danske Orgelregistrant.

⁵² Meddelelse fra kirken.

⁵³ Orgelbyggerens navn meddelt fra kirken.

⁵⁴ Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.

⁵⁵ Jf. eksempelvis Helsingør Sct. Olai kirke (*DK FrBorg* 209 ff.)

⁵⁶ NM Uldall.

⁵⁷ Nyrop, *Kirkeklokker* 106.

⁵⁸ Tilskrifter i Nationalmuseets eksemplar af Nyrop, *Kirkeklokker*.

RINGIVE CHURCH

Building. The church has been much affected by its extensions and rebuildings from the 1800s: the east gable from 1857, the porch from 1872, the western extension from 1876 and the tower from 1896

The core is a Romanesque building of calcareous tufa consisting of chancel and nave, probably furnished with a loft like the neighbouring church in Givskud (p. 2318) This is suggested by the low placing of the windows, as well as the transition in the material in the inside walls from tufa to raw granite a good 1 m beneath the battlement.

The chancel has retained its original window in the north, which appears as outside and inside recesses. The northern windows can be glimpsed, while similar ones on the south side above the roof of the porch are probably secondary.

Both round-arched doors can be seen. The south door is still in use, with its relieving arch above the ceiling of the porch. The north door is walled up, but the relieving arch is clear on the outside, while on the inside it is marked with an incised contour.

The roofing of the church was replaced around 1500. The oldest part is that of the nave, which comes from c. 1475–85, when this part of the building was thatched – in 1618 the roof was tiled. The roofing of the chancel was probably replaced in two stages, in 1485–95 and 1505–15.

In the Late Middle Ages the church had a †porch, which was replaced in 1828 by a new

one which, as mentioned, was succeeded by the existing one in 1872.

Furnishings. The oldest item is the Romanesque granite font. The pulpit from c. 1575 is the finest item of furnishing; the altar candlesticks must be dated c. 1650, while the altar plate was made by Jep Anchersen in Kolding c. 1665 and donated by Colonel Johan Liebreich of Søndersthoved and his wife Helene von Guthtäler. A wafer box with the date 1728 was supplied by Peder Nielsen Satterup in Fredericia as a gift from the pastor Søren Andersen Bruun and his wife Karen Margrethe Billeskov. A poor box is dated 1796, the pews are from 1879, and the altar decoration is a painting, *Emmaus*, done in 1907 by Axel Bredsdorff as a copy after Knud Larsen.

Colour scheme and restorations. The colour scheme of the furnishings, in reddish brown, grey, blue and gilding is the work of Bent Jacobsen from 1989. An †altarpiece from c. 1750 (or before) was decorated in that year by the church owner Marie Margrethe Bachmann, who was praised in a laudatory inscription. In 1871 and 1873 the furnishings were painted over in imitation oak.

The *sepulchral monuments* comprise a sepulchral tablet from c. 1744 commemorating the incumbent Johan Gertsen Londeman, and four so-called peasant tombstones in the churchyard from c. 1800.